Politikai röpiratok.

29.

29
1867
3.

KLAUZÁL GÁBOR

ÉS

TANÁRKI GEDEON

(május 22-ikén)

TARTOTT

BESZÉDEI.

A „MAGYARORSZÁG“ 123—24. száma után.

DR BALLAGI MÓR

PEST.

NYOMATOTT WODIANER F.-nél.

1861.

PEDAGÓGIAI SZÉK

Klauzál Gábor beszéde.

Azon következetesség, melylyel a nemzet jogai és törvényei 1527 óta, majd kisebb, majd nagyobb mértékben sértettek, eléggé bizonyitják, hogy a nemzetnek e törvénysértesekből eredt, s gyakran igen magas fokra jutott szenvedései nem az egyes fejedelmek egyéniségének, mint inkább a korlátlan uralom azon szerencsétlen rendszerének tulajdonithatók, mely, mikor I. Ferdinánd Magyarország királyává választatott, az ő reá örökösödés átján szállott országok többségében már fenállott.

E korlátlan uralmi rendszer, mely vak engedelmességet követelve mindenben, az ellenszólást, de még a felvilágositást is kizárja, nem is a fejedelmeket, hahanem egyedül a kormányt képző tanácsosokat teszi valódi uralkodókká, a nemzetek kivánatainak megértését pedig lehetleniti, mindenütt nehezitette a nemzetek kifejlődését, s Európában egyik főoka volt a meg nem fogható hátramaradásnak. Természetes következése e rendszernek az, hogy azok, kik a hatalmat ekkép gyakorolják, épen ez állásuknál fogva mindent elkövetnek, hogy e rendszert, bárhogy ellenkezzék az a nemzetek érdekével, mint gyakran uraikéval is, egész szigoruságában fenntartani igyekezzenek. Ered ebből az is, hogy azok, kikben e szerint az uralom valóságban központosul, magukat csupán a fejedelmek irányában állitván felelősöknek, a felelősséget a maguk vállairól levéve, fejedelmeikre háritják, és visszás működéseik következményekép gyakran legjobb érzelmü fejedelmeiknek is jólétét és biztosságát koczkáztatják; ellenére a dolgok természetszerü állásának, melynél fogva ők maguk okozói az elkövetett visszaéléseknek, minél fog-

va a felelősség is csak öket érheti, már annálfogva is, mivel a fejedelmek sérthetlenségét, kik a kormányzási rendszernek gyakran tudtok nélküli eszközei, az állam fentartásának érdeke, valamint a helyzet józan felfogása is mulhatlanul megkivánja.

Kölcsönözhet ugyan e rendszer mulékony fényt, de valódi nagyságot sehol sem adhat; s ha menthető is rövid időre ott, hol a népek fejletlensége, vagy pártoskodás és szakadás ezt egy időre alkalmazhatónak mutatták; nem lehet állandó kormányzási rendszerül használni, anélkül, hogy nemzetek és fejedelmek előbb-utóbb kárát ne vallják.

Ha tekintjük e rendszer hatását Magyarországra és az örökös tartományokkali összeköttetésére, mely abból áll, hogy ugyanazon egy fejedelem alatt vagyunk: még sokkal sajnálatosabban mutatkozik az, és annál sulyosabban nehezedett Magyarországra, mivel ennek önállásu alkotmányosságát ellentétben látva lenni az örökös tartományok felett létező önuralmi rendszerrel, azok, kik a bécsi kormányon ültek I. Ferdinándnak magyar királylyá történt választásakor, a helyett, hogy az örökös tartományok felett gyakorlott rendszer változtatásáról kezdtek volna gondolkozni, igyekeztek az alkotmányosságot Magyarországban, hol nyiltan, hol alattomosan, de mindig folytonosan megtámadni és aláásni, ugy hogy alig találtunk jelentékenyebb törvényt, mely ez állapotnak szomoru példáját ne mutatná. Egyszersmind a birodalomnak egyes részeiben is, hol az alkotmányosság kisebb nagyobb árnyéklatban még fenn volt, sőt a közel fekvő egyéb nemzeteknél is törekedtek az önállásu szabad intézményeket, a hol csak lehetett, lerontani.

Tanusitja ezt az örökös tartományok egyes kisebb részeiben fennállott, szabadabb mozgást engedő intézmények egymásutáni korlátolása és megszüntetése, s az akkoron még alkotmánynyal biró Csehország szabadságlevelének II. Ferdinánd alatt történt megsemmisitése; tanusitja a Magyarországban csakhamar megkezdett beavatkozás a kizárólag e nemzetet illető ügyekbe, s a fokonkint emelkedő majdnem folytonos megtámadásai e nemzet jogainak, melyek I. Leopold uralkodásának gyászideje alatt, 663-tól

687-ig tetőpontjukat érték el, s okai lettek annak, hogy a királyai iránti hüséget annyiszor tanusitott nemzetnek egy része ismételve jegyvert fogott, s a haza polgári háboruk szinhleyévé vált.

Tanusitja Lengyelország szétdarabolása; — tanusitják az akkori század magasztosabb eszméit felkaroló II-dik Józsefnek Magyarország alkotmánya ellenébe tett intézkedései, világos bizonyságaul annak, hogy még e jóakaró, nagy belátásu fejedelem sem birt a kormányzás formájára nézve reája gyakorlott befolyástól szabadulni; mi természetes is, mert azok, kik a kormányzást viszik s kiknek érdekében van az általuk ápolt absolut-rendszernek fenntartása, a fejedelmet már bölcsőjétől fogva őrzik, hogy gyermeki álmában az őt virrasztó dajkától se hallhasson hangokat, melyek az emberi szabadság és jogérzet iránti hajlamot benne felköltve, idővel őt a szabadelvübb kormányzás ösvényére vihetnék. — Tanusitja azt az Olaszország irányában követett politika, s jelesen azon internationális szerződések, melyek az olasz herczegségekben az absolutismus fenntartásának biztositására köttettek, s fő okait képezék az Olaszország ellenében Ausztria részéről szerencsétlenül viselt utolsó háborunak. De tanusitja ugyanazt Krakkó bekebelezése is, mely Ausztria részéről nyilt megszegése volt az 1815-ik évi bécsi szerződéseknek, melyekre a legujabb időkben épen Ausztria, önérdekei ótalmára oly gyakran volt kénytelen eredmény nélkül hivatkozni.

E rendszer előszeretetétől nem tudtak megválni az ausztriai birodalom kormányférfiai akkor sem, mikor Ő Felsége V. Ferdinánd, a magyar nemzet kivánatára, szentesité az 1847—48-diki törvényeket, melyek a fejedelem és nemzet közti viszonyokra nézve egyébiránt ujat nem is foglaltak magukban, minthogy az ország önállása és függetlensége, ugy a magyar kormány felelőssége is, számtalan törvényeinkben már azelőtt biztositva volt. Az, mit e törvények ujat tartalmaznak, az ország lakosainak különbségnélküli jólétét czélozzák. Senkinek jogát legkevésbé sem sértik, sőt az egyes osztályok jogait az egész nemzetre kiterjesztik, és fölmentik a földmivelő népet az urbéres kötelezettségnek minden

terheitől. Az ellenhatás tehát, mely e törvények szentesitése után, először a szerbek felkelésében, azután a horvátok betörésében nyilatkozott, nem azon törvények tartalmából következett, melyeknek hozásáért az e törvényeket alkotott pozsonyi országgyülés e hon minden népeinek köszönetére méltán számithatott; hanem ismét azon absolutismus titkos müködésének müve, mely e törvények szentesitését gátolni nem birván, rövid időre meghunyászkodott, de a törvények aláirása után, e törvények aláásását megkezdeni nem késett.

Nem vélem czélszerünek e testvérek közti, bár elfelejthető összeütközésnek felhasznált ürügyeit bővebben fejtegetni; de szükséges megjegyeznem, hogy a szerbek, ugy mint a horvátok közt nagy számu ausztriai tisztek harczoltak e hon törvényes védői ellen; minek megemlitése annak megitélésére, mely oldalról jött az első megtámadás, szükséges.

Az emlitett rendszer hatásának tulajdonitható azon, a történelemben páratlan tartalmu, ugynevezett fejedelmi leirat is, melynek aláirására és kiadására az absolutismus visszaállitása érdekében, V. Ferdinánd jó fejedelmünket, kinek az $184^{7}/_{8}$-ki törvényeket köszönhetjük, az ausztriai kormány rábirta arra, hogy kétségét fejezze ki az emlitett törvények érvénye felett azért, mivel e törvényeknek megszentesitése az ausztriai birodalmi miniszterium beleegyezése nélkül történt. Tanusága ez ismét annak, hogy kinek részéről történt először a pragmatica sanctionak okleirat általi megsértése. E leiratnak következtében történt a magyar miniszterium lemondása. (Helyeslés.)

Ugyanazon befolyás következménye volt a magyar országgyülés részéről Bécsbe, a birodalmi országgyüléshez felment küldöttség el nem fogadása; s ugyanazon kezek müködtek azon királyi leiratnak kieszközlésében, mely által az országgyülés, a törvény világos rendelete ellenére, eloszlattatott, holott azt, a hon szükségeinek fedezése feletti tanácskozások előtt törvényesen eloszlatni nem lehetett.

Lehetetlen említés nélkül hagyni az oroszok közbenjárásával befejezett háborunak végső catastrophaját, a világosi fegyverletételt. Ezután a jogaiban megtámadott nemzet, mely nem első kezdette sem a

physikai, sem a diplomatikai harczot, méltán várhatta volna törvényeinek s alkotmányának helyreállitását; s várhatta volna a fegyverét letett sereg, miután még harczolhatott volna, de nem harczolt; s várhatta volna a sereggel együtt a nemzet, hogy a fegyverletételnek nyomasztó következményei nem lesznek.

Hitték ezt azok is, kik fájdalom, már most közöttünk többé nincsenek, s kiket örökre nélkülöznünk kell; pedig menekülhettek volna, de nem menekültek csupán azért, mert biztosnak tartották a honban maradást, s lehetlennek képzelték azt, mi bekövetkezett.

Nem akarom azokról, mik a fegyverletétel után majdnem azonnal a nemzet keserű fájdalmára történtek, a fátyolt föllebbenteni; mert érzem én is annak szükségét, hogy e tanácskozások folyama alatt a lehetőségig mindent kerüljünk, mi érzelmeinkre hatást gyakorolhatna. De föl kell mégis az emlékezetben is gyászos események közül említenem azt, mit hazánk iránti kötelességből elhallgatnom nem lehet.

Deák Ferencz igen tisztelt képviselőtársunk, kire nézve elmondhatom, hogy hálát adok a Mindenhatónak, hogy e honnak ily jeles fiat adott, oly tisztán kitüntette az általa benyujtott fölirási javaslatban Magyarországnak törvényes állását a fejedelem s az örökös tartományok irányában, hogy törvényes szempontból ennek bővebb fejtegetésére szót emelni, idővesztegetés lenne; de minthogy épen a fölirási javaslatban kimondott érvek megczáfolhatatlansága következtében nem lehetetlen, hogy a nemzet ellenében az elfoglalás eszméje fogna használtatni: szükségesnek tartom kimutatni, hogy a történtek következtében, jogunk megtámadóinak ez eszmét föllállitni nem lehet.

Népjogi tekintetből általánosan elismert elv az, hogy az elfoglaló a legyőzötteket nem büntetheti, hanem az ezek közől elfogottakat az elfoglalás bevégezte után, hadifoglyokként kell tekintenie, s igy őket szabadlábra tartozik állitni. Ha tehát az ausztriai kormány jónak látta az ország elfoglalása után a legyőzötteket büntetni, s azoknak egy részét ki is végeztetni, mire a civilisált nemzeteknél példa nincs: nem lehet többé az elfoglalás eszméjének ótalma alá állani. (Helyes!)

Engedjék a tisztelt képviselők azon dicső, elfelejthetetlen férfiunak emlékét felkölteni, kinek nagyrészben köszönhetjük, az 1848-diki törvények létrehozását; mely törvények, habár utánok a nemzetre oly sok nyomor és szenvedés következett, mégis örökké legkedvesebb ereklyéi leendnek nemzetünknek.

A magyar független első miniszterium elnöke ellen hozott törvénytelen itéletben indokkép kimondatik, mintha ő miniszterelnöksége alatt oly határozatokat hozott és teljesitett, vagy olyanoknak teljesitését engedte volna meg, melyek által a pragmatica sanctióban megállapitott összeköttetés Magyarország és az örökös tartományok között megtágult volna. Már ha lehetett büntetni e hazája- s fejedelméhez egyaránt hű férfiut, ki mindenben épen ellentéte volt annak, mi róla mondatik, azért, mert a nemzetet a fejedelemmel egyaránti kötelező sanctio pragmaticának megsértése ráfogatott: hogy lehetne már most ezután már az elfoglalás eszméjéről álmodni, mikor kétségenkivüli igazság, hogy azon hatalom, mely a kétoldalu szerződésnek egy részről megtámadásáért még életvesztéssel is büntet, épen e büntetés által ismeri el leginkább ezen alapszerződés őt kötelező részét? (Helyeslés.)

Nem mulaszthatom el azon körülmény felhozását sem, mikép az 1670-ik évben I. Leopold alatt Bécsben és Bécsujhelyen előfordult gyászeseteknél az akkori kormány az illetők fölött, kik ellen tények hozattak fel vádul, bár külföldön, de mégis törvénytudók által hozatott itéletet, melyre nézve még némely egyetem véleményét is fölkérte; a most felhozott esetben pedig, melyben annak megitélése forgott fönn, vajjon egy miniszterelnök határozatai tágithatták-e, és mennyiben, a sanctio pragmaticának kötelékeit, mely kérdésnek megitéléséhez a magán- és közjognak legtökéletesebb ismerete kivántatnék, katonai törvényszék által mondattatott itélet; tehát oly bíróság által, mely nemcsak törvénytelen, hanem már alkotásánál fogva is, minthogy a biráskodásban résztvevő közvitézek, al- és főtisztek, bármily jó katonák legyenek is, de a szükséges jogtudománynak még csak fogalmával sem birnak, a lehető legincompetensebb volt.

Nyomon követte e semmikép sem menthető szenvedélyszülte gyászeseteket hazánk törvényes önállásának teljes megszüntetése, idegen törvényeknek behozása, nemzeti nyelvünknek még az iskolákból is kiirtása, s pedig még hazánknak egészen magyarajku városaiban is, hol a gyermekek a német nyelvből egy szót sem értettek, s mégis kénytelenek voltak azon nyelven tanulni. Követte az ország szétdarabolása, s nehogy csak administrationális tekintetben is egynek látszassék, öt helytartóságra felosztása, minek czélszerütlenségéről még az october 20-diki diploma kiadása előtt győzte meg a bécsi kormányt az administratiónak majd minden ágaibani tökéletes megakadása. Követte egy olyatén rendőrségnek fölállitása, melynek még közvitézei is csalhatlansággal ruháztattak föl, azon tulajdonnal, melyet józanul embernek, legyen az bármily állásu, senki nem adhat, s mely tulajdonság, ha azzal az illetők visszaélni akarnak, mindenkinek szabadságát, sőt életét is kérdés alá hozta.

Mily kártékony financziális rendszer hozatott be nem csak hazánkra, hanem az egész birodalomra nézve, ezt Lónyai Menyhért tisztelt képviselőtársunk, — az arithmetikának még a gyermek által is érthető logikájával igen helyesen fejtette ki; csak a mennyiben e rendszer a közgazdászattal is szoros kapcsolatban áll, vagyok még bátor némelyeket megérinteni.

A 64 millió magyar pénzjegynek megsemmisitése, melyre nézve még most sem tudom megfogni, miért adattak a beszolgáltakról nyugtatványok, a lehető legkárosabb befolyást gyakorolta a hon kereskedésére, de leginkább termelésére; s nyomta leginkább a honnak alföldét, hova, minthogy később foglaltatott el, a felső részeken 40—50 száztólival vett bankjegyeknek legnagyobb mennyisége özönlött; s igy a honnak, de egyszersmind a birodalomnak is kárával, épen azon részeken fojtatott el több évre a termelés, hol az különben a legnagyobb.

Nem szabad itt megfeledkeznünk arról sem, hogy az árvák pénztárába e jegyekben letett összegek is beadattak, s a pénztárak még eddig semmi pótlást nem kaptak, holott az ausztriai katonai hata-

lom által legalább is 20 millióra menő hadiszerek s termesztmények foglaltattak el, melyek az összes birodalom értékébe mentek át, s mégis semmi tekintetbe sem vétettek. E jegyek közt, melyekkel még a megsemmisités elrendelése után is, az ausztriai seregnek egy része fizettetett, az 1 és 2 forintosok is megsemmisittettek, melyeknek ezüst pénzbeni alapja az ausztriai kormány által szintén lefoglaltatott.

De még azon kincstári kötvények tulajdonosai is, kik a szerbek megtámadásakor, fejedelmi jóváhagyással, a miniszterium felszólitása következtében, a hon védelmére, az államnak nevezetes pénzösszegeket kölcsönöztek, noha a kötvények a legnagyobb rendben adattak ki, s a legtörvényesebbek, — mégis mind e mai napig hasztalanul sürgetik az államnál a kölcsönzött összegek visszafizetését.

A vasutak eladatása által kettős kár háramlott a birodalomra, s illetőleg a nemzetre is. Az első az, hogy az azoknak árából bejött pénzösszeg elfogyasztatván, a birodalomnak, s igy illetőleg a nemzetnek is vagyona tetemesen megcsorbult. A második pedig az, hogy ugyanazon vasuti részvények, mintegy $^3/_5$, de talán $^2/_3$ is, a külföldön, idegen kezek közt van, és pedig azért, minthogy biztosabbaknak tartatnak, más ausztriai kölcsönkötvényeknél; miből aztán következik, hogy az ezekből bejövő jövedelemnek is nagyobb része a külföldre szivárog ki, a honnan valahai visszaszivárgása alig remélhető. Ez a status bilanxjára nézve kimondhatlan rosz hatással van, és pedig nem csak jelenleg, hanem fennmarad hatása a jövőre nézve is, s igy még a józanabb elvek mellett gazdálkodó kormánynak is igen nehezíti működését; miután közgazdászatban, a mennyire lehet, a legfőbb tekintetnek annak kell lenni, hogy a statusból kiment összegért, ha lehet, legalább ugyanannyi jöjön vissza. A bilanx passivitására pedig a jövőre nézve is nyomasztólag hatni, igen nagy hiba a közgazdászatban. (Igaz, helyes).

A kereskedelmi szerződések is, mint főtényezői a nemzeti gazdászatnak, nem kerülhetik el figyelmünket.

A prohibitiv rendszernek barátja sohasem voltam, sőt e részben azt tartom, hogy a nemzeteknek

kölcsönös viszonyaik kellő felfogása mellett, semmi sem áll inkább érdekökben, mint a mennyire csak lehet, az önfentartás parancsolta kellő óvatossággal, a védvám-rendszerből, lassu fokozatokban, a termelő s iparerő kellő megfontolálásával, a mennyire lehet, a szabad kereskedés nagy elve felé hajolni. E nézetből indulva ki, szólitottam fel azon időszakban,midőn rövid ideig a nemzeti gazdászat vezetésében csekély részt vehettem, a birodalmi miniszteriumot az együttmüködésre oly értelemben, hogy mind Magyarország, mind az örökös tartományok érdekeinek kellő megfontolásával intéztessenek el a lehető legméltányosabban a köztünk fenforgó kereskedelmi viszonyok, s munkálódjunk együtt a birodalom kereskedelmi külviszonyainak is megállapitásában, ugy, hogy a prohibitiv rendszer azonnali felhagyásával, az ipar különböző ágaihoz mért védő-vámtételek fokonkénti leszállitásával, — mely ösztönzi, sőt kényszeriti az iparosztályt a tökéletesebb gyártásra, de egyszersmind nem teszi neki lehetlenné a szükséges betanulást, s czélszerü gépeknek megszerzését sem, — eszközöljünk ki a külföldtől Magyarország s a birodalom termesztményeire, valamint készitményeire is, arányos kedvezéseket. Az akkori birodalmi kereskedelmi miniszterium beleegyezésével mindkét részről a küldöttségi tagok kineveztettek, s e vegyes küldöttség munkálatát épen megkezdendő volt, a mikor a magyar miniszterium lemondása által, ennek együttmüködése lehetlenné vált. Mit csak azért véltem felhozandónak, hogy ebből is kitünjék, mikép a magyar kormány 1848-ban is kész volt az ausztriai birodalommali közös viszonyait a méltányosság közös alapján kiegyenliteni.

Ezeknek előrebocsátásával kijelentem, hogy mindazokat, mik kereskedelmi tekintetben az ausztriai kormány által, 1849 dik év óta történtek, teljesen helyeslem; csak azon szerződésre nézve, mely Ausztria részéről, miután előbb az ausztriai kormány a külföldi irányában, az iparkészitményeire nézve azelőtt fenállott tulságos védrendszertől, melyet inkább probibitiv rendszernek nevezhetni, az egész külföld irányában elállott Poroszország, kormányával az 1853-dik évben, az általános német vám-egyesülés

tekintetéből is, azon föltét alatt köttetett, hogy ezen szerződéshez a német vám-szövetségnek bármely állama hozzájárulhasson, vagyok kénytelen megjegyezni:

Midőn e szerződés készülőben volt, az ausztriai valuta már akkor is nagyon ingadozott s ez tette kívánatossá az ausztriai miniszterium előtt azt, hogy a birodalom termesztményeinek, s ezek között a nagyfontosságu bornak, az ausztriai gyáripar megszoritásával is, a német vámszövetségbe könnyebb bevitelt eszközöljön, minek következtében a nagymennyiségben bejönni remélt ezüst pénzösszeg által, a birodalom financzialis helyzetének emelését, s igy a valuta értékének helyreállitását is remélte. Poroszország pedig a maga és a német vámszövetség részére leginkább azt czélozta, hogy gyári készitményeinek az ausztriai birodalombai könnyitett bevitele által, uj piaczot szerezzen. Ugyanakkor alkalmasint az érdekeik védelmére felszólalt ausztriai gyárosok megnyugtatására, a birodalom legtöbb lapjaiban hosszas vezérczikkek jelentek meg, annak megmutatására, hogy, habár az ausztriai gyárosok, a vámszövetség készitményeinek könnyebb behozása által, érdekeikre nézve, egy időre, kissé nehezebb helyezetbe jönnének, ez állapot is mentül előbb kiegyenlittetnék azon pénzösszeg által, mely a birodalom termesztményeinek, különösen pedig a bornak könnyitett kivitele által, a vámszövetségből behozatnék. E czikkekben nagyon is a tulzás részletességeig tüntetett ki azon nagy haszon, mely a magyar bornak kiviteléből, ennek termelését 20 millió akóval, a kivitelt 10 millióval, az akó árát 8 forinttal számitva, a birodalomra évenkint 80 millió ezüst pénz bejövetele által háromlott volna. Alig kisérte valaha az ausztriai birodalomban valamely kereskedési szerződés létrejöttét feszültebb figyelem, mint e szerződés létrejöttét; s azért igen nyomasztó volt, midőn sajnosan kellett tapasztalni, hogy az ugynevezett szeszes italok, melyeknek könnyitett kiviteléhez oly nagy várakozás köttetett, a szerződésből kimaradt. Igy a szeszes italoknak s ezek közt a bornak is a szerződésből kihagyása által a birodalomra igen nagy kár háramlott. S hiában iparkodott az ausztriai kormány e hiány pótlását kieszközölni;

noha állitólag azzal volt a szerződés aláirása előtt biztatva, hogy e kérdés is mielőbb kiegyenlitést nyerend; a birodalom szeszes itala s borai, a vámszövettségbe bevitelkor, a francziaországi borokkal ugyanazon egy, bár azóta valamennyi borra nézve leszállitott vámtételt fizetik.

Hogy ez az egyezkedés czéljának meg nem felel, azt kiki belátja. Mert a német szövetség, kisebb vámdij mellett hozhatja be most gyári készitményeit az ausztriai birodalomba, mint a külföld egyéb gyárosai; és mivel a gyártásban előrehaladott vámszövetség, kivált a gyapot és kevert kelmék tetszetősebb kiállitása következtében, igen nagy mennyiséget hoz be évenkint az ausztriai birodalomba, és ezért tetemes ezüstpénzösszeg megy ki a birodalomból; ellenben az ausztriai birodalom a maga szeszes italait, s ezek közt a bort is, ugyanazon vámtétel fizetése mellett vihetvén be csak, melylyel azt a francziák viszik be; ezen ország boraival a versenyzést ki nem állhatják, már csak azért is, mert a franczia borok tengeren történő szállitásának dija már magában is kisebb s még kisebbé válik az által, hogy az elszállitott bornak egy része, mely igen olcsó és csak a munkás nép fogyasztására van számitva, mint ballast adatván át a hajóskapitányoknak, attól szállitási dij helyett, ennél csak a kapitányokat illető sokkal kisebb jutalmi dij (praemium) szokott fizettetni. E szerint a szerződés kötése óta, a bor bevitele a német szövetségbe csak igen kevéssel növekedett, s a tetemes pénzhiány, mely a vámszövetség emlitett gyári czikkeinek nagy mennyiségbeni behozásával ered, pótolva sehogy sincsen. Csakugyan igen nagy összeggel emelkedett az e szerződést követő években az ausztriai birodalomnak kereskedelmi szenvedőleges állapota, ugy, hogy ha ennek növekedése tovább igy haladt volna az ausztriai birodalom pénzereje alig eltürhető módon fogna elfogyasztatni.

A kereskedelmi bilanx-nak az utolsó két évben kimutatott javulása leginkább a valuta értéktelenedésének tulajdonitható, mely egy részben azért, mivel az ezüst pénznek megdrágulása által sokkal drágábbá lett gyári készitményeit a vámszövetségnek a behozástól visszatartóztatja; más részről a gaboná-

nak nagy mennyiségben kivitelét tetemesen elősegiti, s ez által a bilanxot ideiglenesen javitja.

Megemlitendő még az, hogy e szerződés kötése előtt is, a gabonának bevitele, a mikor a vámszövetséghez tartozó országokban szük termés és drágaság állott be, az azelőtt fennállott magasabb vámdijak ideiglenes leszállitásával szokott könnyitetni. — Miből következik, hogy a pénzállapot rendes idejében azon kár, melyet a monarchia az által szenved, hogy a vámszövetségből a gyártmányi czikkek sokkal kisebb vámtétellel hozatnak be, fel nem méretik az által, hogy a gabona s egyéb termesztmények, a bor és szeszes italok kivételével, könnyebben kivitethetnek. S ezen kellő vigyázat hiányából támadt kétes állapot fennmarad mindaddig, mig e szerződés le nem foly.

Nem hagyhatom közgazdászati, szempontból érintetlenül a hazánkba törvénytelenül behozott indirect adóknak azon nemeit, melyek az állam figyelmét leginkább igénylő termeléssel szoros kapcsolatban vannak.

Ezen adók mindenütt hol józanon kezeltetnek, a termelést csak közvetve érintik, egyenesen pedig a fogyasztásra nehezednek. Nálunk ez nem igy van, itt ezen adók az inderect hatáson felül, melyet a fogyasztás nehezitése által a termelésre gyakorlanak, a status gazdászat elveivel ellentétben, magát a termelést támadják meg, gátolják ezt kifejlődésében, csekély hasznot hozóvá, sőt még néha lehetetlenné is teszik.

A bécsi kormány, mikor Magyarország kormányzatát kezébe véve, az adó ezen nemeit hazánkra is kiterjesztette, a helyett hogy megváltoztatta volna ezen adók kezelésére nézve a birodalomban fennálló hibás rendszert, melytől másutt, jelesen Németországban már régen elállottak, jónak látta ezt egész kiterjedésben hozni be hazánkra, talán csak azért, ha eléggé jó volt e rendszer az örökös tartományokra miért kellene Magyarországnak az adók másképi tálalásával bizonyos fontosságot adni.

E kezelési rendszernek azonfelől, hogy magát a termesztést veszi zsibbasztó hatása alá, másik főhibája abban áll, hogy nemcsak a fogyasztásnak, de

magának a termelésnek is kisszerüségig vitt folytonos ellenőrködése által, ezen adók jövedelme az állam nem csekély kárával nagy részben fölemésztetik.

Ha hiba volt e rendszert annyi ideig az örökös tartományokban fönntartani, még nagyobb hiba volt ezt az itt létező és ott elő nem forduló körülmények tekintetbevétele nélkül Magyarországra változtatás nélkül áthozni; igazolja ezt különösen: a dohány e kivitel tekintetéből is nagy fontosságu növény, mely Németországban egyik tárgya ugyan a fogyasztási adónak, de ennek termelése ott monopolium által nem csak elnyomva nincs, sőt az erre alkalmas vidékeken kormányilag pártfogoltatik, honunk nagyobb részében igen jó sikerrel miveltetett, és tekintetet érdemlő pénzösszeget hozott be a külföldről, s mégis a bécsi kormány a dohánytenyésztést, mely egy kis jóakarat és kellő ösztönzés mellett, egyik legjövedelmezőbb forrásává válhatott volna az államnak, nem csak nem ápolta, hanem e növényre nézve az örökös tartományokban gyakorlott monopoliumot e honban is behozván, a dohány tenyésztését majdnem egyedül az állami gyárak szüksége fedezésére szoritotta meg, és azt számtalan helyeken, hol ezelőtt a legnagyobb sikerrel gyakoroltatott, végképen eltiltotta.

A bor, mely nagy tényezőjét teszi honunk termelő erejének, szinte erősen nyomva van a reá vetett sulyos adó által. Nyomasztó ez azért, mert a külföldön a piaczczal nem biró bor értékével arányban nincsen, de még nyomasztóbb azért, mert nem csak a fogyasztásra, hanem a termelésre is közvetlenül reá nehezedik az által, hogy a termelő kénytelen a közt választani, mikép vagy még el sem adott és igy fogyasztás alá sem jött borától a járulékot előre megfizesse, vagy magát a folytonos ellenőrködéssel járó vizsgálatok és utánnézések zaklatásainak kitegye; de nyomja még különösen Magyarországot erősebben e teher, mint az örökös tartományokat, mert a hazánkra e czim alatt mért dij, csak kevéssel kisebb, mint az örökös tartományokban, a bor ára pedig, mely nálunk gyakran a müvelés költségét sem fedezi többnyire nagyságára nézve sokkal alantabb áll, mint az örökös tartományok bortermelő részeiben.

A pálinkafőzés és czukorkészités szinte erősen

szenved ez adóztatás alatt; neveli a bajt nem kevéssé a kezelési rendszer azon hibája, melynél fogva ezen egyedül a fogyasztást illethető teher a pálinkafőzésnél nagyrészben, a czukorkészitésnél pedig egészen a termelésre, azaz pálinkafőzésre és czukorkészitésre nehezedik. Megfoghatatlan, hogy lehet a czukorfőzést, melyet már csak azért is, hogy a külföldi czukorért a lehetőségig kevés pénz menjen ki, a kormány részéről ösztönözni és pártolni kellene, a közgazdászat érdekének egészen ellenérekifejlődésében mesterségesen akadályoztatni, sőt a meglevő gyárok közől többeket, hol az egyéb körülmények nem nagyon kedvezők, munkafelhagyásra kényszeriteni. A pálinkafőzés még nehezittetett azzal, hogy a kazán ürege vétetett fizetés alapjául, anélkül hogy a forrás általi dagadásra szükséges tér a valóságnak egészen megfelelő arányban, ugy az égetésnek nem sikerülése tekintetbe vétetett volna; megjegyzendő még, hogy noha a pálinkafőzésnél ugy a fizetés teljesitésére nézve is a lehető legszigorubb ellenőrködés gyakoroltatott, mégis jónak találtatott a pálinkakivitelre nézve annak megrendelése, hogy a kivitel megtörténte előtt a kivinni szándéklott egész mennyiség felől a pálinkafizetési dij fizetésének megtörténte kimutattassék, mi a kivitelt nem kevéssé neheziti, csakis ily kezelésnek tulajdonitható, hogy az elmult években az ausztriai pálinka az adriai tenger vidékén a poroszországi pálinkával a versenyzést ki nem állhatta.

Az egész birodalomban, de kivált Magyarországban roppant nagyságra emeltetett egyenes adóra nézve elégnek látom az e részben történt számszerinti kimutatás után csak azt jegyeznem meg, hogy e részben kivált nálunk kevés tekintet volt a teherkivetésnél az adófizetés képességére; és az irányadó elv ezen adóknál ugymint az indirekteknél leginkább az volt: mindentől kellő tekintet nélkül a következésekre, a lehető legtöbbet fizettetni; ennek természetes következése azon általános elszegényedés, melynek Magyarország neki vitetett, és ha maradt még az országban egy kis pénz, nem érdeme az a bécsi kormánynak, hanem tulajdonitható nagyobbrészt azon körülménynek, hogy mezei termékeink a külföld termése arányában reánk nézve kedvező évek

alatt az ausztriai bankjegyek értékük sülyedésénél fogva is, szokottnál nagyobb mennyiségben és nagyobb árban voltak kivihetők.

Ha azon helytelen politikának okát keressük, melynél fogva az ausztriai kormány férfiai Magyarországot 1849-ik év előtti kifejlődésében mindenkép gátolni igyekeztek, ezt fel lehet találni abban, hogy az alkotmányos Magyarország állapotát a korlátlan uralom alatt álló örökös tartományi népeivel megkivántatni nem akarták, de hogy miután Magyarországot a birodalomba hatalommal beleerőltetve, mind ők mondani szokták a helvétiai alpesektől Oroszországig, ugy Porosz és Szászországtól Törökországig terjedő egységes nagy Ausztriát teremtettek, miért kellett az erejében már ugy is megfogyasztott Magyarországot a birodalom többi részeinél erősebben kimeriteni — ezt igen nehéz megfogni! — ha csak azt nem képzeljük, hogy az igazság és törvény ellenére tett beolvasztás tartósságában magok az illetők is kételkedtek.

Nem akarok bővebben szólani Ausztriának 1848 óta követett külpolitikájáról, melyet mindjárt kezdetben Poroszország, azután a krimiai háboru alatt az egymás ellenében állott hatalmasságok, végre Olaszország irányában követett; eleget szólanak erről az e politika következtében beállott tények, elhallgatom e részbeni észrevételeimet, nehogy ezek a még végkép befejezett ügyekre nézve szándékommal ellenkező értelemben vétessenek.

Tagadhatlan, hogy azon leverő állapot, melybe az egész birodalom juttatott, mely különösen Magyarországra legsulyosabban nehezkedik, egyenesen az ausztriai kormány azon szerencsétlen felfogásának tulajdonitható, mely őtet az absolutismus további fentartására és Magyarország önállása megsemmisitésére birta.

Nem tudom elgondolni, mi birta azokat, kik az october 20-án kelt ugynevezett fejedelmi diploma kiadásakor Ő Felségére befolyással voltak arra, hogy e fejedelmi nyilatkozatban Magyarország önállásának legfőbb kellékei, ugymint: pénz-, had- s vámügyről szabad rendelkezése e nemzetnek a közbiro-

dalmi tanács határozatainak alárendeltessek; hiszen ha meggondolák, miért szenvedett annyit e nemzet és mily állhatatossággal ragaszkodott ez folyton önállása fentartásához, nem birok találni okot, mely az illetőket azon reményre jogosithatta volna, miképp e nemzet önállását most hozza áldozatba, mikor a birodalmi kormány eddig követett kormányzási rendszerének föntarthatóságát többé senki sem hihette és mikor az előttünk állott 12 év alatt tanusitott gazdálkodása e kormánynak a nemzetet még inkább meggyőzte, hogy ha volt eddig ok önállásunkat őrzeni, van most még sokkal több, ettől semmi szin alatt el nem állani; talán az e diplomában szemlélhető kecsegtetés, melyben a birodalomnak alkotmányadás igértetik, birhatná e nemzetet önállásának s ezzel alkotmányos létének föláldozására? De alig képzelhető, hogy valaki e honbanmeg ne emlékezzék a 1849. évi mart. 4-én kiadott birodalmi alkotmányra és ennek oknélküli elenyésztetésére; ha az utóbb emlitett alkotmány, mely legalább kormányfelelősségével és sajtószabadsággal, esküttszékekkel és igy a valódi alkotmányosság egyes főbb feltételeivel biztatott, nem elég volt arra, hogy e nemzet önállása koczkáztatásával ezt elfogadja: mikép lehetett azt csak föl is tenni, hogy e nemzet az alkotmányosság főbb kellékeit még csak nem is érintő október 20-ki diplomának annyi törvények által biztositott független önállását alárendelje?

Igy áll ez a f. é. február 26-án kiadott fejedelmi leiratra nézve is. E nemzet, melynek önállása annyi törvény s maga a pragmatica sanctio által is tökéletes en biztositva van: törvényes függetlensége és önállásáról lemondás nélkül azon birodalmi tanácsban, mely e leirat által alkottatott, soha részt nem vehet.

Sajnálatos, hogy az illető tanácsosok jónak látták e leirat végső pontjában ennek létesitésére nézve a fejedelmi hatalom teljességének tekintélyére hivatkozni, mikor az október 20-ka óta helyreállott megyék fölirásai őket meggyőzhették arról, hogy e nemzet önállásához hiven ragaszkodva: ettől elállani soha nem fog. Semmivel sem támadtatik meg annyira a fejedelmi tekintély, mint ha a kormány részéről ott történik e tekintélyre hivatkozás, hol

az, mi elérni czéloztatik — nem teljesithető (Helyes!).

Nincs senki e honban, ki e hatalomnak ellentálljon. A mi védelmünk csak a törvény; de ez oly pajzs, melyen megtört az eddigi megtámadás, és ha ez ujra történnék — a mitől Isten óvjon — ez a kitürő, de jogairól le nem mondó nemzet irányában ily hosszas, mint volt, nem lehet.

A hangulat, mely e házban mutatkozik s az egész honban viszhangra talál, mutatja, hogy ott hol lételünk vagy elenyészésünkről van szó, legkisebb véleménykülönbség sem létezik, s nem is létezhetik, minden nyilatkozatok egyeznek azon elvekre nézve, melyektől eltérni nem lehet és nem szabad; egyedül arra nézve van köztünk véleménykülönbség: vajjon föliratban vagy határozatban jelentessenek ki ezen elvek. A hazafiuság érzelme e, csak az alakra nézve egymástól különböző véleményekben egy és ugyanaz, és azért ez mérlegezésnek tárgya nem is lehet. Nem is annyira megczáfolásul, mint a fölhozott ellenvetések folytán, szükséges megnyugtatásul kivánom megemliteni, miképen azon körülményből, hogy V. Ferdinand királyunk Ő Felsége lemondása, formára nézve nem történt ugy, mint törvényesen kivánni jogunk van, nem tudnám azt következtetni, hogy e miatt azokat, miket alkotmányos létünk tökéletes állapotbani visszahelyezésére egyaránt szükségesnek tartunk, határozatban mondjuk ki, hanem e formahibából, *véleményem szerint*, *szoros* logicával csak az következnék, hogy mindenek *előtt* V. Ferdinánd Ő Felségét szólitsuk fel, a lemondás formájára nézve történt hibák helyrehozására: de miután ezt, kik határozatot akarnak, maguk sem kivánják és mivel a trónlemondás formahibák helyrehozásának kieszközlése legczélszerübben várható Ő Felsége Ferencz Józseftől, kinek az, hogy megkoronáztathassék érdekében van; de más részről a határozat elleneink által könnyen ürügyül használtathatnék annak elérésére, hogy határozatunk figyelembe nem vétetvén, eredmény nélkül hagyassék, a fölirás ellenében fölhozott most említett érvnek erejét nem látom részemről elismerhetőnek.

De nem tudom azon kétségen kivül nagy fontosságu és igen sajnos körülményből, hogy Ferencz Jó-

zsef Ő Felsége V. Ferdinand lemondásakor nem alkalmaztatta magát azon sarkalatos törvényeinkhez, melyek a trónörökösre az ország gyülésének legfölebb hat hónap alatti összehivását és addig is a kormányzásnak honunk tözvényei szerinti vitelét elrendelik, azt következtetni, hogy azt, mit tőle a nemzet jogosan kiván, csak határozatban jelenthessük ki; sőt sokkal czélszerübbnek tartom ezt fölirásban jelenteni ki, hogy igy törvényes követeléseinkre legalább választ várhassunk. És ha a szinte szomoru emlékezetü időszakban, mely e nemzet fölött I. Leopold alatt az 1663-ik és 1668-ik év közt azután pedig 1681- és 1687 közt lefolyt, a hasonló kivégeztetések és törvénytelen adózsarolások idejében az ország rendei a 17 évig országgyülést nem tartott I. Leopoldhoz 1681-ban fölirással járultak, mikor a törökök még Magyarországnak majdnem fetét elfoglalva tartották, Tököli Imre pedig Kassánál 14,000 fegyveressel állott, nem lehet abban, ha most Ferencz József ő felségéhez törvényes önállásunkat és jogainkat visszakövetelő fölirást intézünk, törvényes gyakorlattóli eltérést találni; mert van ugyan a két időszak közt különbség, és ez abban áll, hogy I. Leopold, mikor a fölhozottak alatta történtek, már akkor koronázott király volt: de ez inkább nehezithette az akkori országgyülés rendeinek viszonyát a fejedelemhez, mint könnyitette; mert akkor az ország jogai a fejedelem részéről az általa már letett eskü ellenére voltak megtámadva; a jogsértés pedig, mely a letett eskü után és ellenére követtetett el, nem lehet kisebb, mintha az eskü letétele előtt történt volna.

Most azzal fejezem be szavaimat, hogy miután a sanctio pragmaticának értelme oly világos, hogy ebből senki mást nem következtethet, minthogy e kétoldalu szerződés egyaránt kötelező a nemzetre ugy, mint annak fejedelmére, s mivel az ennek ellenébe elkövetett törvénysértések és alkotmányunk megtámadása, azoknak tulajdon cselekvéseik által, kik szenvedéseinknek okozói voltak, még a foglalási jognak oltalma alá sem vehetők, melynek általánosságbani igazságtalanságát s ingatagságát Somssich Pál követtársunk helyesen kitüntette; azon

tiszta öntudattal, hogy valamint e nemzet a közte és fejedelme közt támadt viszályoknak sem oka, sem kezdője nem volt, és hogy valamint tiszteletben tartotta mindig és tartja a fejedelem törvényes jogait, ugy szinte mindenkor kész méltánylani e honban lakó különajku és vallásu honfitársainknak, ugy mint a testvér horvát nemzetnek méltányos kivánatait; azon meggyőződésben és meglévén győződve, hogy a személyes unio, mely minket az örökös tartományokkal kapcsolatban tart, nem mint nékiek hirdetni szokták, érdeküket ellenére áll fen, hanem ez legbiztosabb tényezője leend az ő valódi alkotmányos lételük és szabadságuk kifejlődésének, tökéletes lelki nyugalommal nézek jövendőnk elébe, szorosan ragaszkodva a nemzetnek törvényes jogaihoz és a nemzet független önállását biztositó régi és legujabb törvényeihez, azon erős hitben, hogy valamint a nemzet csak ugy erős, ha törvényeihez mindenben hü és mindenki iránt igazságos és méltányos: ugy a fejedelem állása is sokkal magasztosabb, ha az a törvények szoros megtartásában s az alatta álló nemzetnek megelégedésében, mint ha az a mulékony hatalomban alapszik.

Deák tisztelt képviselőtársunk által inditványozott felirásra szavazok.

Tanárki Gedeon beszéde.

Folytatom a fonalat. Ne ijedjenek meg, én nem fogok bányászatról beszélni; mert ezen tárgy ki van már szépen és élénken meritve, legfölebb a homokbányákról, minthogy én a homok képviselője vagyok; de azon kormány, mely aranyunkat, ezüstünket és vasunkat felváltotta bankóval; hasonló müködést vitt véghez szellemünk, erkölcsünk arany-, ezüst- és vasbányáiban.

Óhajtottam volna, hogy e tárgy felett más avatottabb vette volna fel a szólást; de bocsássanak meg, hogy mielőtt az inditványhoz szólanék, röviden említsem meg azt. Emlékezem, hogy Gáll illír iró igy szólt egy gyülekezetben hiveihez: „Félek, ti nem értetek meg engemet; nem bánom, ti a multé vagytok, enyém az ifjuság szive, s igy enyém a jövő!“ Ezt gondolta Thun és Bach; s azért rendszeresitették és központositották a magyar ifjuság nevelését a legkisebb részletekig Bécsben; mert czéljuk kivitelére szükségük volt arra, hogy szabad gondolkozásu férfiak helyett, törpe státusférfiak és encyklopoedisták kerüljenek ki; azért germanisálta az ifjuságot, hogy egy idegen, a magyar geniustól eltérő nyelv tanulmányozásával legyen lenyügözve, és maradjon hátra a többi tudományokban. Azért hivtak be doctorokat, professorokat a külföldről; azért e czél elérésére hamisitották meg a rómaiak classicusait, és kitörültek a tanodákban mindent, miután az ifjuság szabad, önálló, feláldozó, republicánus szellemet kaphatna. Félt attól Thun és Bach, hogy a magyar ifjuságba jókor becsepegtessék Horacnak ezen szavait:

Justum ac tenacem propositi virum,
Non civium ardor prava jubentium,
Nec vultus instantis tyranni
Mente quatit solida.
Et si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.

s azért vetemedett arra, mire még az absolut kormányok közül is kevés merészkedett vetemedni: egyszerre kitörülte a tanodákban a nemzeti történelmi tant; azt akarta uraim, hogy a magyar ifjuság ne ismerje Mátyást, a királyok e példányát, ne ismerje Hunyadit, az önfeláldozás példáját, és ne ismerje Zrinyit, a hösiesség, a bátor elszántság Leonidását. — Ugy van, uraim! ezt akarta ő, mintha annyit akart volna; felejtsd el apádat, gondolkozz inkább másról, például egy hitelezőről, a ki apádat, anyádat elrontotta. Ők egy osztrák nemzetiséget akartak teremteni; egy osztrák nemzetiséget, mely nem létezik; de hogy osztrák nemzetiséget teremtsenek, először akartak osztrák történelmet teremteni. Van osztrák történelem, szomoru, sötét lapokban; de ők azt álfényben akarták megvilágitani, és előállott az irók roppant serege: Büttner, Kuttner, Achent stb. A Hofbibliothekából kapott adatokból akarták más fényben megvilágitani a Ferdinandokat és Leopoldokat. Igy akartak ők hatni a nevelésre és azt akarták eszközölni, hogy kerüljenek ki a tanodákból férfiak, kiknek lelkük és érzelmük már a tanodákban a paragraphus halmozatában elbénitva, alkalmasak legyenek ott a paragraphusok bureaujában szolgálni.

De, uram! nem hagyhatom szó nélkül, hogy igen röviden beszéljek. Nem állitom, hogy talán készakarva, de akarat nélkül is káros hatást tettek a nemzet erkölcsiségére; szerencsénkre itt czélt nem értek; de ha e rendszer sokáig tart, itt is czélt érnek. Emlitsem azon felállitott tévrendszert, mely politikai vélemények kipuhatolására, ugy mint financziális szempontból behálóztatott, — és hölgyek alkalmaztattak azon gyalázatos mesterségre; cselédeink, szomszédaink megvesztegettettek azért, hogy talán a financznak egy pár font dohányt feljelentsenek. Az által meglazult az erkölcs, és mindazon kötelék, mely például az urat szolgájához és a szolgát urához köti. De azon kivül káros hatással volt, vagy legalább lehetett volna az erkölcsiségre az ő büntető törvénykönyvük; ezen büntető törvénykönyv, mely a nemzet geniusától egészen eltér, mert mig a bünöst ügyetlenul kimélte, addig az ártatlant, vagy azt, kit ezen törvényszék mint tanut oda hivatott, burokratikus

kiméletlenséggel üldözte. Sőt a mi már megemlittetett, káros hatással volt erkölcsiségünkre vagy legalább akart lenni, az ujonczozás egész rendszere.

Az ujonczozás, midőn egyfelől hosszu évekre kiterjesztetett, a beirás megakadályozta a házasságot,ez által előállott a bünöknek s erkölcstelenségeknek minden neme, mely ily állapotot szokott előidézni. De, uraim! a mig magában igen jeles polgári törvénykönyv, minthogy nem a nemzet geniusához alkalmaztatott, szinte rosz hatással lett volna hosszas élet után, erkölcsiségünkre. Mert azon jog, hogy még tulajdon gyermekemet is fele vagyonomra szorithatom, a magyar egészen másképp gondolkozó jellemében, a családi viszonyok kötelékét már is tágitani kezdette,és — a mint már előttem is felhozatott, mi monarchikus államban felette nagy bün — különösen Magyarországban, mert a magyar ember, s a magyar költő azt mondja: „a legelső magyar ember a király“ — a monarchia irányába, a király irányába megrendül a bizalom, megrendült azon tisztelet, megrendült azon kegyelet, melylyel annak irányában tartozunk. De nem akarom ezt tovább rajzolni, csak azt akartam felhozni, hogy ki vasunkat, ezüstünket, aranyunkat elrabolta, az meg akarta rontani szellemünket, meg akarta rontani erkölcseinket ugy, hogy uraim, régen iraltak, de ugy látszik, hogy az osztrák világra irattak azon szavak, melyeket a bizanczi birodalom felbomlásakor mondott a római férfi.

Ezeket előrebocsátván, röviden ki akarom fejteni azon nézpontot, melyből én tekintem az inditványt. Én azon meggyőződésben vagyok,uraim, hogy a tényeket, bár néha akarnók és ohajtanók is, nem lehet ignorálni, és e szerint elismerem, hogy a magyar közjog folytonosságánál fogva 1848 és 1849-ben megszakittatott, s elismerem, hogy azon fonál, ott, a hol elszakittatott, össze nem köthető, és mulhatlanul be kellett állni azon időnek, midőn oly téren kellett keresztülmennünk addig véleményem szerint az alkotmány visszaállitása egyfelől, másfelől a jogos királyi felségnek restauratiója mint czél eléretik; és ezen téren ha akarnók is, nem haladhatunk, nem müködhetünk, mindig az alkotmányosság, a törvényesség korlátai között. Minden lé-

pest, melyet ezen téren teszek, egy eszköznek tekintek a czél elérésére, és minden ilyen eszközt, a hasznosság, czélszerüség és opportunitás tekintetéből itélem meg. Ezen szempontból itéltem meg, midőn a mult évben hazánk nagyjai és polgártársaink közül némelyek a bécsi Staatsrathba léptek be, és ott oly dicsőségesen viselték magokat; ezen szempontból itéltem meg azon magyar kormányférfiakat, kik magukat áldozatul hozták, hogy ezen mindenesetre kellemetlen tényt kivigyék; ezen szempontból itélem meg a megyék eljárását, sőt azt is, hogy mi itt vagyunk, és hogy én is itt vagyok; és midőn ezen szempontból itélek, mind azokat, kiket előszámláltam, nem itélem,nem itélhetem el. De nem mi vagyunk elsők a történetben, kik hasonló bajokkal küzdöttek, többször, nagyon sokszor előfordult; értem a jogfolytonosságnak megszakasztását és azon törekvést, hogy ott kell felfogni, hol az megszakittatott. Midőn Anglia 1661-ben — tehát épen kétszáz évvel ezelőtt — a Stuartokat restaurálta, hogy 22 évvel később elkergesse, midőn Monk a respublika seregét szétverte s a hosszu parlamentet feloszlatta, összejött az ugynevezett szabad parlament; itt azon szabad parlamentben, mivel nem a király hivatta össze, mivel király nem volt, az angol legitimista párt, mely csaknem a mienkhez hasonló, sokáig vesződött, és arról gondolkodott, hogy ez tulajdonképen nem is parlament, ez convent, ebben legitimista részt sem vehet. De a tények erősebbek voltak, s kénytelenek voltak engedni, s magokat, mint parlamentet constituálni és II. Károlyt az üresedésben levő trónra meghivták. Hasonló eszmékkel küzdöttek a franczia legitimisták. Sőt 1791-ben apáink is, midőn az akkor még nem koronás király által kinevezett personalis elnöklete alatt az országgyülésen összejöttek. Első gondolatjuk is az volt hogy sem az országbiró, sem a personalis nem törvényes, ezeknek elnöklele alatt nem ülhetnek.

Midőn ezeket előadom, azért teszem azt, hogy azon szempont, melyből én ezen inditványt tekintem, tisztán kitüntessék. Én tehát, uraim, az inditványt e szempontból tekintve, azt látom, hogy ha kimutattatnék az, miszerint mi attól sikert várhatunk, hogy azon pillanat, melyben ama fölirat fölterjesztessék,

alkalmas, abban a perczben a föliratra szavaznék; de én épen azon okból, mivel nem találom alkalmasnak, ellene szavazok. Ha ez az országgyülés kezdetén, midőn az országbiró az országgyülési megnyitó beszédet mondotta, jött volna kérdésbe, én egész nyugodt lelkiismerettel feliratra szavaztam volna; mert még akkor annak folytán nem lehetett föltennem, hogy azon fejedelem, ki országgyülést hivott össze azért, mert azon országgyülés kezéből fejére akarja tétetni szent István alkotmányos koronáját, mivel azt nem lehet, mint Napoleon franczia császár a vaskoronát saját kezével tenni föl, nem hihettem, hogy azon fejedelem nehány nappal később nagy ünnepélyességgel, a mint itt mondatott, harangok zugása s ágyuk dörgése között, az egész európai diplomatia jelenlétében proclamalja azt, hogy az osztrák öszállam alkotmányát s az uj osztrák Gesammtverfassungot fentartani s azt minden erejével védeni fogja; akkor, véleményem szerint, kimondotta azt is, hogy ő a magyar koronát azon föltételek alatt, melyekhez az kötve van, birni és fejére tétetni nem akarja, ő nem mint magyar királyok utódja, hanem mint uj aquisitor akar uralkodni. Már, uraim, midőn ezek máj. 1-jén mondattak, igaz, hogy nem nekünk mondattak egyenesen, hanem kérdem az ellenkező véleményüeket, hogy ha mi lettünk volna azon szerencsések, kikhez ő Felsége szólott volna, és ilyenformán szólott volna: én a magyar alkotmányt teljes épségében fen akarom tartani s bizva az ügy szentségébe és abba, hogy hü népeim a provinciákban meg fognak győződni, hogy egy ezredéves alkotmány, melyre 16 elődöm megesküdött, eltörölni nem lehet, én kijelentem, hogy azt fen akarom tartani; ha ezt itt elmondotta volna, nem lett volna-e az elmondva a bécsi Reichsrathnak is? Igenis, el lett volna mondva ugy, mint a mit a Rreichsrathban nem nekünk, hanem ellenünk mondott. Én tehát ezen perczben, 20—30 nappal ezen nagyszerü contestatio után, nem szavazhatok a föliratra, még pédig azért nem, mert logice nem remélhetem, hogy annak ezen ünnepélyes declaratio után kivánt sikere legyen; már pedig akkor, midőn ilyen körülmények között a sikerre kilátás nincs, a fejedelemhez való járulás a nemzet szivében az érze-

lem azon nemét ébresztené föl, melyet a nem sikerült lealáztatás utófájdalmának, megszégyenületnek szoktak nevezni, és azért, midőn én attól félek, nem akarok részemről arra alkalmat nyujtani. — Ohajtanám, hogy Ő Felsége adna nekünk alkalmat arra, tudniillik hogy fölirjunk; mutatná meg — mert én nem osztom azon nézetet, hogy addig, mig az egész 1848-diki állapot nincs helyreállitva, föl ne lehessen irni — hogy a magyar alkotmány alapját elismeri. — De én nem hiszem hogy Bécsben felfogják, mit tesz az, a nemzet szivéből kiverni a tövist, és nem hiszem, hogy Bécsben felfogják, hogy vannak nemzetek, mint vannak emberek, kik előtt a lealáztatás nagyobb, mint a megsemmisités. Én a föliratot nem pártolom a jelen perczben, mivel bármely viszonyok között és bármi hangon történjék a fölirat, Magyarország, mint ország részéről az mindenesetre historiai hordererejü tény leend. Most, ha a fölirat fölmenne, Bécsben annak csak követelő hangját, csak merészségét mérlegelnék, és nem vetnék latba azt, hogy Magyarország, mint ország, Ferencz József császárhoz közeledik azok után, a mik történtek. Én tehát ezt a mi helyzetünket oly positiónak tekintem, melyet ingyen, ugy szólván, a sikeretlenség biztos tudatában, föl nem adhatok, oly kártyának, melyen én nyerni ohajtanék, és én akkorra ohajtanám halasztani a föliratot, midőn sikerét reményleni lehet; most valóban, a költővel szólva, megvert reménynyel indulnánk csatára, siker nélkül tenni politicában annyi, mint roszat esz közölni. És miért gondolom én mindezt uraim? Önök azt mondják, hogy ez mind hozzávetés és hypothesis, természetesen mint az a politikában és jövőben lenni szokott. Én igyekszem röviden megmutatni, és ohajtanám, hogy megczáfoltatnám, nem annyira itt, mert ez hasonlólag elmélet és hozzávetés volna, hanem czáfoltatnám meg tettek által. Én ugy gondolom, hogy azon státusférfiak Ausztriában, kik a Reichsrath elméletét kigondolták, azon helyzetben vannak, mint a mesebeli fiu, ki megvett egy kosár üvegedényt, és azt lábai mellé tévén, elszunnyadt, álmodott szép álmokat, például nyer 2 forintot, azon négyet, és ezen vesz sorsjegyeket, és nyer nagy kincseket, s a mi-

dőn nagy álmában küzködvén, felrugta kosarát, s felébredvén, összetört cserepeket látott maga előtt. Ily illusióban élnek azon státusférfiak a Reichsrathban midőn azt hiszik, hogy az azon hüvös szer, mely Magyarország alkotmányát nem a Bachrendszerrel (2000 millió adósság csinálásával), hanem alkotmányos uton megsemmisiti; másodszor hiszik, a hogy Reichsrath által a többi tartományokat nem csak leláncolják, hanem egyszersmind enthusiasmirizzák; hiszik harmadszor, hogy a nagy Németországnak értelmiségi szavát elnémitják, és Németországban egy nagy osztrák pártot teremtenek. Sőt azt álmodják azon férfiak — mert álmaikban ki is beszélik, a minthogy minden ujság tele ezzel — azt mondják és reménylik, hogy meg fogja szégyenleni magát otthon maga Napoleon császár; mert maga Napoleon nem adott annyit népének, mint az ausztriai császár, és különös nagy sulyt fektetnek arra, hogy egy irott okmányt szolgáltatnak az angol miniszternek kezébe, hogy bebizonyitsák, miként uj Ausztria alkotmányos ország és az alkalmatlan Duncombe-féle interpellatiókat elnémitsák, hogy azt mondhassák az angol miniszterek, a mit már Russell lord mondott, hogy Ausztria ki fogja fejteni a maga alkotmányát, és Magyarországot meg fogja nyugtatni. Midőn azt hiszik, akkor azt is álmodják, mi lesz ennek a következménye. Egy roppant hitel a bankároknál, egy ezer millió kölcsön s ha másképen nem önkénytes kényszer utján. Azt hiszik ők, hogy a nagyhatalmi állás biztositva lesz, talán egész négy hoszszú évig! Ezen idő alatt sok történhetik: föltünhetik Ausztriának — a mint valóban bizonyos is — miraculosus szerencsecsillaga, ez alatt megbukhatik Napoleon, Olaszország egysége felbomolhatik, és Németország meg lesz nyerve Ausztriának. S mind ezek után következik 20—30 éves nyugalom, s ők, mint Metternich a szentszövetség után, pihenhetnek babérjaikon. — Már most azt kérdem, midőn ezen státusférfiak az illusio álmodozása kezdetén vannak, midőn azt tudják, hogy mi vagyunk azon goromba, barbár nép, mely ezen illusiót szétrombolhatja, őket legszebb álmaikból kiábránditja. Vajjon akkor, ha mi őket felköltjük és anyagi erőnk csakugyan nincs s nem is aka-

runk anyagi erőt használni, czélszerü-e, politikailag helybenhagyható-e, ha ez illusio kezdetén rázzuk fel őket? Vajjon — fölfogásom szerint — nem czélszerübb-e, nem politikusabb-e összetéve kezeinket bevárni, mig az illető urak kiábrándulnak ábrándjaikból, s maguk rugják fel az üveges kosarat. (Tetszés). Én tehát, ohajtva azt, hogy ez igy legyen, azt hiszem, teendőnk nem más, mint a passiv visszavonulás épen a jelen perczben, épen a jelen körülmények között. Ez okból itt az én véleményem eltér azokétól, noha nem akarok a tanácskozásnak más medret nyitni s más inditványnyal előállni; de kénytelen vagyok igazolásomul egyéni véleményemet előterjeszteni, — eltérő azokétól, kik itt határozatban akarnák kimondatni azt, mi a fölirásban foglaltatik, — sőt többet is, mert ez már eltérés a negativ térről, s én csak várakozó helyzetbe tenném magamat olyforma, de egészen másként indokolt határozatot ohajtanék, mint minőt egy képviselőtársam terjesztett elő. Ez következő lenne:

Minthogy a fejedelem, ki ezen országgyülést összehivta azért, hogy Magyarország koronájával megkoronáztassék — azon alkotmánynak alapjait — melyek szerint a magyar király törvényes jogczimét felvehetné, megtagadja; s ezáltal, mint különben az alkotmány értelmében a törvényhozás egyik kiegészitő része, ugyanazon törvényhozás másik felét, az országgyülést azon helyzetre kényszeriti, hogy a törvényhozás terén alkotmányszerüleg nem működhetik: ennélfogva a képviselőház szomoru, de alkotmányos kötelességét teljesiti, midőn kijelenti: hogy sem a trónváltozás, sem a koronázás, sem más törvények tárgyalásába nem bocsátkozhatik addig, mig a fejedelem az alkotmány alaptörvényeit el nem ismeri, s ez által nem eszközli, hogy a magyar alkotmányos törvényhozás kiegészittessék. Itt a kiegészités alatt nem a ház, hanem a törvényhozás kiegészitését értem. — Én a ház kiegészitéseül nem veszem az erdélyiek távollétét, ez felfogásom szerint territoriális kérdés. De mondom, — én nem akarom a tanácskozás folyamát megakasztani, csak mint egyéni véleményemet hoztam elő. — Mikor fog azon idő bekövetkezni, midőn

a passiv térről le és ismét a cselekvés terére felléphetünk, s mikor járulhatunk a felirással, melyet azon esetben pártolnék — Ő Felségéhez, azon idő leginkább Becstől függ. Én nem bizom Ausztria kormányférfiainak sem belátása, sem jóakaratába, kiknél most is azon politika traditiója él, a mely ellen Bethlen, Bocskay, Rákóczy századokig küzdöttek, azon politika, melyek Csehország szabadság-leveleit széttépte; Ausztria jelen államférfiai a régiektől, például Schwarzenberg Lobkovicztól, Haynau Karaffatól csak az időben különböznek.

De hiszem, legalább reménylem, hogy az osztrák dynastia önfentartási ösztönénél fogva belátja, hogy ezen politikán változtatni kell; hiszem és reménylem, hogy a most uralkodó felség megmutatja a világnak, hogy egy Domitius Nero életképe megforditva is lehető, és ha ezen kép lehető, az bizonyára dicsőséges és tanuságos is fog lenni.

Igy, uraim, bevégezhetem beszédemet. A felirást opportunusnak nem tartom, nem pedig azért, mert annak sikerét nem remélhetem, de nem tartom továbbá azért, mert az által nem jogot, — ezt nem mondom és nem is állitom — hanem oly positiót veszitünk el, melyet talán máskor czélszerüen használhatunk fel, és ezuttal a határozatra szavazok.